

Інститут проблем виховання НАПН України

ДИХТА-КІРФФ ВІКТОРІЯ ЛЕОНІДІВНА

УДК 37.015.31-053.4:[-024.548:159.923.2]

**ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ КРЕАТИВНОСТІ
В ЦЕНТРАХ РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Мещанінов Олександр Павлович,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили, професор кафедри
інтелектуальних та інформаційних систем.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Семенов Олександр Сергійович,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
доцент кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Половіна Олена Анатоліївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
доцент кафедри дошкільної освіти.

Захист дисертації відбудеться «26» грудня 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.ipv.org.ua> та у науковій частині Інституту проблем виховання НАПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9).

Автореферат розіслано «___» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Литовченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Побудова демократичного суспільства в Україні об'єктивно зумовлює потребу розвитку та реалізації творчого потенціалу людини, своєчасного виявлення і створення сприятливих умов для прояву творчих здібностей дітей та молоді.

Зазначене повною мірою знайшло своє підтвердження в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», концепції «Нова українська школа», які наголошують на тому, що відродження суспільства України, його прогресивний розвиток значною мірою залежить від творчості та ініціативи кожного українця. У зв'язку з цим одним із завдань упровадження особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти в закладах освіти різного типу і форми власності є формування у дитини старшого дошкільного віку креативності відповідно до її вікових можливостей.

Для створення умов щодо творчої самореалізації дошкільників значним є потенціал *центрів розвитку дитини*. Важливим завданням таких центрів є підготовка дітей до шкільного періоду життя, яка ґрунтується на специфічних для дошкільного віку видах діяльності (ігровій, музичній) з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Науковий інтерес до формування креативності особистості в низці зарубіжних досліджень зумовлений тенденціями в освіті, які полягають у підвищенні уваги до індивідуальних особливостей, можливостей кожної дитини. У наукових працях креативність розглядається як здатність створювати щось нове та оригінальне (Ф. Бартон), особливий різновид творчого дивергентного мислення, високорозвиненої уяви, естетичного світосприйняття (Е. Торренс), специфічне діяльнісно-когнітивне явище (Дж. Гілфорд); зосереджено увагу на особливостях формування креативності в різних аспектах: у процесі спілкування (У. Кала), під впливом соціального середовища (Н. Хазратова, Н. Гнатко) тощо.

У наукових працях, присвячених питанням творчості і розвитку творчої особистості (Д. Богоявленська, С. Мельникова, В. Цимбал, В. Чигринов), креативність осмислюється як складний, багатогранний предмет педагогічного дослідження. Науковцями доведено, що процес формування креативності потребує відповідних умов, він може бути ефективнішим завдяки застосуванню спеціальних методів, педагогічних технік, ігрових вправ тощо.

Актуальність питання виховання дітей старшого дошкільного віку пояснюється необхідністю забезпечення успіху особистісного і соціального зростання дітей цієї вікової категорії, їхнього благополуччя (Т. Алексеєнко, Н. Басюк, І. Карабаєва, В. Киричок, Н. Кудикіна, Л. Подоляк, О. Савченко, О. Скрипченко та інші).

Наукові положення про закономірності розвитку дітей шестирічного віку висвітлені у працях Л. Божович, Н. Бібік, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Савченко. Проблемам виховання і розвитку дошкільників присвячено дослідження Г. Беленької, В. Бочарової, Б. Вульфова, О. Ковшар, В. Кузя, Л. Новікової, О. Рейпольської, О. Семенова, С. Харченка. Педагогічні проблеми творчості дітей дошкільного віку розглядаються І. Білою,

Е. Карповою, С. Нечай, О. Кульчицькою, І. Онищук, О. Половіною, В. Рогозіною, Т. Танько, А. Шевчук. Проте дослідження креативності та особливостей її формування у старших дошкільників у центрах розвитку дитини досі не здійснювалося.

Аналіз теоретичних узагальнень та актуального стану практики формування креативності у дітей старшого дошкільного віку уможливив виявлення *суперечностей* між:

- об'єктивною потребою суспільства у вихованні творчої особистості і недостатньою мірою вирішення відповідних завдань в освітньому середовищі;
- необхідністю формування креативності у старших дошкільників і недосконалістю теоретичних та методичних засад розв'язання цієї проблеми;
- високим потенціалом, який мають центри розвитку дитини для формування креативності у старших дошкільників, і відсутністю відповідного науково-методичного забезпечення.

Актуальність обраної проблеми, її соціальна значущість, недостатнє теоретичне висвітлення та несистемність вивчення зумовили вибір теми дослідження: **«Формування у старших дошкільників креативності в центрах розвитку дитини»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри соціальної роботи і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили і є складовою теми «Інтерактивне наукове середовище для сталого розвитку навчального процесу в університетській системі освіти» (РК № 0109U002564).

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 11 від 18.11.2008 р.) та скоординована Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології України (протокол № 3 від 27.04.2010 р.).

Об'єкт дослідження: процес формування креативності у старших дошкільників.

Предмет дослідження: педагогічні умови і змістово-методичне забезпечення формування креативності у старших дошкільників у центрах розвитку дитини.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці педагогічних умов і змістово-методичного забезпечення формування у старших дошкільників креативності в центрах розвитку дитини.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Шляхом аналізу теоретичних джерел із проблеми дослідження уточнити сутність поняття «креативність дітей старшого дошкільного віку».
2. Визначити компоненти, критерії, показники та рівні сформованості креативності старших дошкільників.
3. Теоретично обґрунтувати та розробити педагогічні умови і змістово-методичне забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини.

4. Здійснити експериментальну перевірку педагогічних умов та змістово-методичного забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: положення про сутність феномену творчості, висвітлені у наукових працях *філософського* (Платон, Аристотель, Гегель, Шеллінг та інші), *психологічного* (Л. Виготський, О. Кононко, А. Леонтьєв, Я. Пономарьов, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, Б. Теплов та інші), *педагогічного* (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Луценко, О. Семенов та інші) спрямування; концептуальні положення класичної педагогіки (К. Ушинський, В. Сухомлинський), дошкільної і позашкільної педагогіки (С. Русова); наукові уявлення про креативність (Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, Я. Пономарьов, Е. Торренс та інші), специфіку творчої діяльності (Н. Алексеєв, Л. Алексеєва, П. Альтшулер, Т. Піроженко та інші); положення Д. Ельконіна, О. Леонтьєва стосовно провідної діяльності дітей дошкільного віку та основних новоутворень особистості; ідея особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини в ранньому онтогенезі (І. Бех, О. Запорожець, О. Леонтьєв та інші), теорія розвитку творчої особистості в ранньому онтогенезі (Л. Виготський, Н. Гавриш, Р. Кудрявцев, О. Матюшкін, Б. Якобсон та інші).

На різних етапах наукового пошуку використовувалися такі **методи дослідження**:

теоретичні: аналіз філософської, психологічної, педагогічної наукової та методичної літератури з проблеми дослідження, порівняння, узагальнення теоретичних даних – з метою формулювання теоретичних засад дослідження (уточнення сутності, структури, критеріїв та показників, визначення рівнів сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку) та обґрунтування педагогічних умов формування креативності у вихованців центрів розвитку дитини;

емпіричні: спостереження, бесіди, опитування (анкетування), тестування – з метою визначення стану проблеми в освітньому процесі центрів розвитку дитини, прогностичні (моделювання); констатувальний, формувальний педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов та змістово-методичного забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини;

статистичні: методи математичної статистики для обробки отриманих експериментальних даних, інтерпретації та визначення достовірності результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено педагогічні умови формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини (створення розвивального середовища, сприятливого для формування креативності; спрямування змісту практичної діяльності вихованців на розвиток їх креативності (впровадження в освітній процес завдань творчого характеру); підвищення компетентності педагогів центрів розвитку дитини та батьків вихованців з проблеми формування креативності у старших дошкільників) і відповідне змістово-методичне забезпечення;

– *уточнено* сутність поняття «креативність дітей старшого дошкільного віку», котре визначається як особлива здатність особистості породжувати незвичайні ідеї, відхилятися у мисленні від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації, що обумовлює прагнення розмірковувати, вербально комбінувати, висловлювати варіанти вирішення проблеми; виявлення перетворювальної активності дитини. Уточнено структуру (когнітивний, емоційно-ціннісний, практично-діяльнісний компоненти), критерії (продукування гіпотез та ідей з метою вирішення поставлених завдань, бажання і натхнення у вирішенні поставлених завдань, застосування різноманітних стратегій при вирішенні проблем) з відповідними показниками та рівні сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку (високий, середній, низький);

– *подальшого розвитку набули* положення про потенціал освітнього процесу центрів розвитку дитини зі створення розвивального середовища як основи формування креативності старших дошкільників.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні: педагогічних умов і змістово-методичного забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини, що представлені у методичних посібниках «Формування креативності у дітей старшого дошкільного віку», «Дорослий у вихованні креативної дитини: книга для батьків», призначених для педагогів і батьків дітей.

Матеріали дослідження можуть бути використані педагогами центрів розвитку дитини, закладів дошкільної та позашкільної освіти з метою формування креативності у дітей старшого дошкільного віку; викладачами закладів вищої педагогічної освіти I–IV рівнів акредитації, які готують студентів за спеціальністю «Дошкільна освіта», а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної та позашкільної освіти.

Результати дисертаційного дослідження *впроваджено* в освітній процес дитячого Центру при ТОВ «Світ на долоньках» (довідка № 20 від 7.09.2016 р.), навчального Центру при громадській організації «Наше щасливе дитинство» (довідка № 23 від 19.12.2016 р.), Центру розвитку дитини «Дошкільнятко» (довідка № 5/1/2 від 26.12.2016 р.), Центру дитячої творчості «Мозаїка» при Громадській організації «Освіта, Закон і Порядок» (довідка № 64 від 28.11.2016 р.), Центру розвитку дитини при ТОВ «ЕФЕКТИВ МЕДІА СОЛЮШНС – 2» (довідка № 4 від 15.09.2016 р.), Центру розвитку особистості «Відновлення» (довідка № 725 від 05.12.2016 р.), дитячого Центру «Перлінка» при ТОВ «ОСКАР АУТДОР» (довідка № 44 від 19.04.2016 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Ольвійський форум 2010: Стратегії України в геополітичному просторі» (Ялта, 2010); «Ольвійський форум 2012: Стратегії України в геополітичному просторі» (Севастополь, 2012); *всеукраїнських* – «Виховання особистості: погляд крізь духовність» (Київ, 2010), «Виховання дітей та учнівської молоді в соціокультурному просторі сучасних освітніх закладів» (Київ, 2011), «Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді» (Київ, 2013); звітних конференціях Миколаївського державного університету імені Петра

Могили «Могилянські читання – 2010. Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний національний та регіональний» (Миколаїв, 2010).

Результати дослідження відображено у публікаціях автора й обговорювалися на засіданнях лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України, кафедри інтелектуальних та інформаційних систем, методологічних семінарах, круглих столах у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили (2010–2017).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 18 одноосібних публікаціях. З них: 10 статей у вітчизняних і 1 стаття у зарубіжному науковому фаховому виданні, 4 статті опубліковано у збірниках матеріалів конференцій, 3 – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (229 джерел, у тому числі 12 – іноземною мовою), 9 додатків на 67 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 280 сторінок. Основний зміст викладено на 193 сторінках. Дисертація містить 8 таблиць, 14 рисунків на 9 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, розкрито теоретико-методологічні основи, методи дослідження, окреслено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, надано дані про впровадження та апробацію результатів дослідження, публікації, структуру і обсяг дисертації.

У *першому розділі* – **«Формування креативності у старших дошкільників як наукова проблема»** – проаналізовано стан вивчення проблеми у теорії і освітній практиці та актуалізовано поняття, які становлять поняттєво-категоріальний апарат дослідження; на основі теоретичного аналізу уточнено сутність поняття «креативність дітей старшого дошкільного віку»; розкрито потенціал центрів розвитку дитини щодо формування креативності старших дошкільників.

Поняття «креативність» у психолого-педагогічній науці трактується як процес виникнення чутливості до проблеми, відчуття дефіциту або дисгармонії наявних знань, визначення проблеми і пошук шляхів її розв'язання. Дослідники (Л. Виготський, І. Волков, В. Козленко, О. Леонт'єв, І. Лернер, В. Моляко, С. Рубінштейн, Я. Пономар'єв, О. Чебикін та інші) тлумачать креативність як творчі здібності (можливості), що виявляються в різних видах психічної діяльності людини і характеризують особистість загалом або її окремі сторони, а також продукти діяльності, процес їх створення.

Психолого-педагогічними дослідженнями доведено, що креативність людини особливо інтенсивно розвивається у старшому дошкільному віці. Аналіз наукових розвідок (О. Бодалєв, П. Гальперін, Л. Занков, Н. Лейтес, А. Маркова та інші) переконує в тому, що старший дошкільний вік – сензитивний період для формування креативності, реалізації можливостей особистості проявити себе в різних видах діяльності.

Педагогічний аспект проблеми розглядається у низці наукових досліджень, присвячених розвитку творчої особистості, проявам креативності у дітей дошкільного віку у різних видах діяльності: ігровій (Л. Артемова, А. Гончаренко, Н. Химич), трудовій (З. Борисова, Л. Крайнова, В. Павленчик), навчальній (Т. Баглаєва, Л. Брежнєва, Р. Буре, Л. Зайцева, С. Степанова), мовленнєво-творчій (А. Богущ, Л. Березовська, Н. Водолага, Н. Орланова, С. Чемортан) продуктивно-творчій (Н. Портницька), музичній (І. Онищук). Концептуально-методичний підхід до розв'язання проблеми розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей дошкільного віку представлено у дослідженні Н. Гавриш. Організаційно-педагогічні умови та критерії ефективності творчого розвитку дитини дошкільного віку обґрунтовано С. Уфімцевою.

За результатами аналізу вказаних психолого-педагогічних досліджень визначено вікові особливості дітей старшого дошкільного віку в контексті досліджуваної проблеми, які пов'язані з особливою роллю означеного віку у психічному розвитку дитини: в цей період життя починають формуватися нові психічні механізми діяльності та поведінки; зростають можливості розумової активності. Серед визначених особливостей необхідно актуалізувати такі, як розвиток орієнтації в навколишньому середовищі (здатність виділяти об'єкти живої та неживої природи, предметного і соціального світу; усвідомлення ряду наочно виражених зв'язків: тимчасових, просторових, функціональних, причинно-наслідкових), зокрема, в галузі предметного світу (розуміння залежності призначення предмета від його будови, властивостей матеріалу, з якого він зроблений та інші); розвиток логічного мислення, засвоєння математичних уявлень (опанування елементарних математичних відношень); розвиток мовлення, прагнення розмірковувати, застосовуючи вербальні засоби. Визначено залежність ефективності формування креативності у старших дошкільників від індивідуально-психологічної характеристики особистості цього віку.

Відтак, формування креативності старших дошкільників вимагає впровадження в освітній процес активних форм і методів навчання, що значною мірою могли б забезпечити розвиток дивергентного мислення дитини, проблемного бачення, фантазії та уяви. Прогнозовано, що освітня діяльність педагога, спрямована на формування креативності старшого дошкільника, має реалізуватися за такими напрямками: нагромадження досвіду пошукової і дослідницької діяльності; вправлення у комбінуванні, конструюванні, перетворенні; розвиток уяви.

На основі теоретичного аналізу уточнено сутність поняття *«креативність дітей старшого дошкільного віку»*, яке визначається як особлива здатність особистості породжувати незвичайні ідеї, відхилятися у мисленні від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації, що обумовлює прагнення розмірковувати, вербально комбінувати, висловлювати варіанти вирішення проблеми; виявлення перетворювальної активності дитини.

У розділі узагальнено, що нині не існує єдиного трактування поняття *«креативність»*; наявні й різні підходи до формування креативності: від утвердження спонтанного становлення креативності та заперечення необхідності педагогічного управління ним до визнання важливості навчання і розвитку за спеціально розробленою програмою. Досліджень, присвячених вивченню педагогічних умов

формування креативності дітей старшого дошкільного віку, до теперішнього часу здійснено недостатньо.

Розкрито потенціал центрів розвитку дитини у формуванні креативності старших дошкільників, зокрема серед основних функцій таких центрів визначено наступні: освітня, розвивальна, соціальна, оздоровча, просвітницька. Серед особливих умов для розвитку креативності дошкільників у центрах розвитку дитини виокремлено наступні: *індивідуалізованість і варіативність програм* (розробка індивідуального маршруту розвитку, дитина самостійно обирає вид творчої діяльності, час і форму заняття, які більшою мірою відповідають її інтересам, нахилам і здібностям); *доцільна предметно-інформаційна насиченість середовища* (доступність до інформації, засобів та інструментів; різноплановість предметного середовища); *сприятливий емоційно-позитивний психологічний клімат* (забезпечення встановлення контакту з однолітками та педагогами); *відповідність психофізіологічним особливостям старшого дошкільного віку* (природна адаптація дитини до освітнього процесу). Прогнозовано, що навчання та виховання дошкільників в центрах розвитку дитини є однією з умов успішного становлення особистості; такі центри є сприятливим розвивальним середовищем для формування креативності дітей старшого дошкільного віку.

У другому розділі – **«Сучасний стан формування креативності у старших дошкільників у педагогічній практиці»** – визначено компоненти, критерії, показники, схарактеризовано рівні сформованості креативності старших дошкільників; висвітлено результати констатувального етапу педагогічного експерименту.

На основі розуміння сутності поняття «креативність дітей старшого дошкільного віку», а також за результатами аналізу науково-педагогічних досліджень уточнено змістову структуру означеного феномену, яка представлена взаємопов'язаними та взаємозумовленими компонентами: *когнітивним*, що полягає в розумінні старшими дошкільниками загальноприйнятих способів вирішення проблеми; *емоційно-ціннісним*, який охоплює інтерес і зацікавленість до розв'язування проблемних ситуацій; *практично-діяльним*, котрий проявляється у здатності відійти від зразку, шаблону при вирішенні проблемних ситуацій.

Для дослідження стану сформованості креативності у старших дошкільників визначено такі критерії і показники означеного феномену: *продукування гіпотез та ідей з метою вирішення поставлених завдань* (показники: розуміння сутності проблеми; кмітливості та швидкості знаходження нових способів та варіантів її вирішення; знання загальноприйнятих способів вирішення завдань; здатність до аналізу та синтезу); *бажання і натхнення у вирішенні поставлених завдань* (показники: прагнення проявляти креативність; інтерес до невідомого; зацікавленість у вирішенні проблемних питань; потреба у відстоюванні своєї думки); *застосування різноманітних стратегій при вирішенні проблем* (показники: вміння вибудовувати алгоритм вирішення питання; вміння пропонувати різноманітні ідеї в нерегламентованій ситуації; здатність вербально комбінувати, висловлювати варіанти вирішення проблеми; вміння відстоювати свою думку та приймати думку іншого; вміння удосконалювати, створювати нові форми, об'єкти на основі вже відомих).

Систематизовані критерії та показники надали можливість визначити відповідні рівні сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості креативності мають діти з високим рівнем знань про загальноприйняті способи розв'язання проблемних ситуацій, які виявляють кмітливість та швидкість знаходження нових способів та варіантів її вирішення; для них властивий інтерес до невідомого; зацікавленість у вирішенні проблемних питань; здатність вербально комбінувати, вигадувати; висловлювати та формулювати варіанти вирішення проблеми. У кожному випадку вони вигадують нові способи вирішення, отримують від цього задоволення, завжди відстоюють свою думку; цікавляться роботою, що потребує аналізу, синтезу, доказів висунутих гіпотез, оригінальних рішень; дітям подобається комбінувати, перебудовувати, удосконалювати вже відомі об'єкти.

Середній рівень сформованості креативності притаманний тим вихованцям, які для знаходження відповіді в процесі вирішення завдання потребують деякого часу, знають метод вирішення проблеми, але не вміють вербально сформулювати його, стримані у висловлюваннях; мають низький рівень знань щодо загальноприйнятих способів вирішення проблем, але зацікавлені у їх розв'язанні; на перший план висувають не корисність об'єкта діяльності, а його оригінальність. Діти цього рівня мають пасивний інтерес до вирішення проблем, їх внутрішня мотивація проявляється більшою мірою, ніж зовнішня, аналіз проблем та висування гіпотез відбуваються за рахунок допомоги, підказок. Вихованці не виявляють ініціативи у вирішенні невідомих до цього часу проблем, дотримуються загальноприйнятих способів вирішення завдань, але прислухаються до думки інших.

Для дітей з *низьким рівнем* сформованості креативності характерні труднощі у розв'язанні проблемних ситуацій, знаходженні нових способів та варіантів її вирішення, а також вербальному висловлюванню. Вони знаходять відповіді у процесі вирішення завдань за підказкою, не розуміють вагомості знань загальноприйнятих способів вирішення проблемних ситуацій; не цікавляться створенням оригінального корисного об'єкта, не розуміють сутності проблеми. Дітям цього рівня властива низька здатність відстоювати власну думку, приймати думку іншого, вони вважають недоцільним шукати нових способів вирішення проблем, надають перевагу діяльності, що має конкретний алгоритм дій.

Дослідження здійснювалося на базі центрів розвитку дитини м. Києва та Київської області. Загалом на етапі *констатувального експерименту* було охоплено 124 вихованців та 68 педагогічних працівників центрів розвитку дитини. Завданнями констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи було вивчення стану сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку; аналіз змісту, форм і методів організації освітньої діяльності з формування креативності старших дошкільників у практиці роботи центрів розвитку дитини, з'ясування рівня компетентності педагогів.

З метою визначення рівнів сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку було підібрано пакет методик: шкала для оцінювання прояву креативності дитини; батарея субтестів з виявлення рівня сформованості креативності («Використання предметів», «Наслідки ситуації», «Слова», «Словесна

асоціація», «Складання зображень», «Ескізи», «Прихована форма»); опитувальник креативності Рензуллі; методика «Конструювання картин».

У роботі з діагностування сформованості рівня креативності зважалося на основні принципи психодіагностики творчої обдарованості: комплексність – використання різних джерел суб'єктивної і об'єктивної інформації; системність – аналіз показників у всій складності та нерозривності їхніх взаємозв'язків; врахування вікових особливостей; виявлення не тільки реальних здібностей і досягнень, але й потенційних і прихованих можливостей дітей; використання кількісного та якісного аналізу даних; динамічний підхід – забезпечення тривалих (або повторних) обстежень.

Одержані результати констатувального етапу експерименту засвідчили переважно низький рівень сформованості креативності у дітей старшого дошкільного віку – 41,7 %, середній рівень становив 35,5 % та 22,8 % – високий. Такий розподіл співвідношення рівнів сформованості креативності старших дошкільників зумовлений недосконалістю відповідного змістово-методичного забезпечення, низьким рівнем компетентності педагогів центрів розвитку дитини та батьків вихованців з питань формування креативності у старших дошкільників; недостатнім використанням потенціалу центрів розвитку дитини щодо створення розвивального середовища для формування креативності дітей старшого дошкільного віку.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини»** – теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини і відповідне змістово-методичне забезпечення, висвітлено формувальний етап дослідно-експериментальної роботи, оцінено ефективність упроваджених педагогічних умов.

За результатами теоретичного аналізу наукової літератури з теми дослідження та констатувального етапу педагогічного експерименту розроблено *педагогічні умови* формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини, а саме: створення розвивального середовища, сприятливого для формування креативності; спрямування змісту практичної діяльності вихованців на розвиток їх креативності (впровадження в освітній процес завдань творчого характеру); підвищення компетентності педагогів центрів розвитку дитини та батьків вихованців з проблеми формування креативності у старших дошкільників) і відповідне змістово-методичне забезпечення

На першому етапі *формувального експерименту* здійснювалося ознайомлення педагогів та батьків вихованців з метою, завданнями та змістом експерименту; розробленим змістово-методичним забезпеченням; надання педагогам необхідних методичних матеріалів. На другому етапі формувального експерименту відбувалося упровадження педагогічних умов формування креативності старших дошкільників, що передбачало залучення педагогів центрів і батьків вихованців до просвітницької і методичної роботи. На третьому (контрольному) етапі було проведено діагностику рівнів сформованості креативності старших дошкільників експериментальної та контрольної груп; аналіз, систематизацію та узагальнення результатів експерименту;

порівняння теоретичних положень із практичними результатами експерименту; інформування педагогічних працівників центрів і батьків вихованців про підсумки експериментальної роботи.

Відповідно до *першої педагогічної умови – створення розвивального середовища, сприятливого для формування креативності* – вживалися заходи, у основу яких покладено розуміння розвивального середовища центру розвитку дитини як комплексу психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують навчання, виховання і розвиток дітей в такому закладі освіти.

У процесі проведення експериментальної роботи важливими елементами розвивального середовища центру розвитку дитини були: відповідні віку іграшки; ігрове обладнання, матеріали для дитячої праці; приладдя та матеріал для ліплення, малювання, аплікації, конструювання, дизайну; атрибути для рухливих і творчих ігор тощо. Зазначені елементи забезпечували і стимулювали вільний вибір і зміну видів діяльності дитини, створювали актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації. Ситуації були інформативними, емоційними, втілювали в собі пізнавальну й емоційну новизну та передбачали вільну самостійну діяльність вихованців.

Організація розвивального середовища для дітей старшого дошкільного віку має свою специфіку, зумовлену, насамперед, особливостями психології та фізіології дітей вікового періоду. Тому під час експериментальної роботи розвивальне середовище центру розвитку дитини організовувалось таким чином, щоб кожна дитина мала можливість займатись улюбленою справою. Розміщення матеріалу відповідно до певних зон дозволяло дітям об'єднуватися в підгрупи за інтересами. Вихованці мали можливість реалізувати свої знання про навколишній світ у різноманітних іграх, творчій активності.

Основою розвивального середовища для становлення особистості є доброзичлива атмосфера. Тому навчання, виховання і розвиток дитини в експериментальних закладах відбувалися в атмосфері захищеності і психологічного комфорту. Передусім розвивальне середовище центру розвитку дитини відповідало особливостям пізнавальної сфери вихованців, передбачало можливості творчої діяльності.

Згідно *другої (спрямування змісту практичної діяльності вихованців на розвиток їх креативності (впровадження в освітній процес завдань творчого характеру) та третьої (підвищення компетентності педагогів центрів розвитку дитини та батьків вихованців з проблеми формування креативності у старших дошкільників) педагогічних умов* – було розроблено відповідне змістово-методичне забезпечення, що становило собою Програму формування креативності для дітей старшого дошкільного віку та методичні рекомендації для педагогів і батьків дітей, викладених у методичних посібниках «Формування креативності у дітей старшого дошкільного віку», «Дорослий у вихованні креативної дитини: книга для батьків».

Мета розробленої програми: формування креативності дітей старшого дошкільного віку; її завдання: навчити самостійно будувати класифікаційні структури об'єктів матеріального світу; розв'язувати завдання винахідницького плану; розв'язувати завдання прогностичного характеру; працювати із завданнями

при нестачі необхідних даних; розвиток кмітливості, зосередженості, уяви, логічного мислення, пам'яті, дрібної моторики пальців. До розробки внесено розвивальні вправи, ігри, комплекс творчих завдань.

Відповідно до змісту програми, діти вчилися класифікувати об'єкти матеріального світу за певною ознакою, систематизувати їх, виділяти ознаки об'єкта, інтерпретувати його значення, сприймати кількісні та якісні характеристики, сприймати об'єкт як суперечливість ознак або їх значень. Потім дошкільники засвоювали способи зміни об'єкта або ситуації. При цьому вирішувалися педагогічні завдання формування у дітей уміння формулювати ідеї за заданою тематикою; оцінювати ідеї і деталізувати найбільш вдалі; навчання способів пов'язувати в єдину сюжетну лінію довільно обраних героїв і їх дії; підбору нетипових властивостей для об'єкта; зміни погляду на об'єкт, на його ознаки та значення цих ознак; навчання способів фантастичного перетворення як самого об'єкта, так і його ознак. Ці завдання вирішувалися за допомогою методу фокальних об'єктів, синектики, «мозкового штурму».

В експериментальній групі заняття велися із застосуванням ігрового методу: проводилися ігри на розвиток уяви, фантазії; ігри з фарбами, з пластиліном, з аплікацією. Ігрова діяльність дітей ґрунтувалася на синтезі мистецтв і охоплювала художню, музичну і театральну діяльність. Заохочувалося активне використання одного матеріалу в різних видах художньої діяльності (наприклад: скульптура – ліплення з пластиліну; графіка – малювання шматками пластиліну; живопис – розмазування пластиліну по картону). Дітям пропонувалися заняття-подорожі, екскурсії у природне довкілля тощо.

Завдання для дітей добиралися різні за складністю і за врахування рівня сформованості креативності дитини. Для педагогів було розроблено методичні рекомендації щодо проведення кожного заняття.

З метою підвищення компетентності педагогів центрів розвитку дитини з проблеми формування креативності у вихованців проводилася інформаційно-методична робота, спрямована на удосконалення змісту, форм та методів педагогічної діяльності. Ця робота здійснювалася відповідно до Статуту конкретного закладу і була спрямована на удосконалення освітньої діяльності в центрі розвитку дитини. Наприклад, проводилися тижні перспективного педагогічного досвіду та тижні молодого педагога. Програмою тижнів передбачалися такі форми надання методичної допомоги педагогічним працівникам: день відкритих занять досвідчених педагогів; панорама педагогічних знахідок (нестандартні заняття); виставки методичних матеріалів; творчі виставки вихованців; презентація педагогічних новинок, проблемні семінари. Зацікавленість педагогів викликав тренінг «Основи взаємодії у різних соціальних групах» та ділова гра «Нестандартна дитина», проведені у межах теми «Вікові особливості старшого дошкільного віку», тощо. Таким чином, зусилля спрямовувалися на розвиток творчого потенціалу педагогів, вдосконалення їхньої педагогічної і методичної культури.

Одним з основних завдань роботи з батьками стала підготовка їх до надання дітям допомоги у розвитку їх креативності. Для цього в експериментальній групі організовувалися спеціальні заняття з батьками вихованців. Враховуючи рівень

психолого-педагогічних знань батьків, робота проводилася у поєднанні масових, групових та індивідуальних форм її організації. Зважаючи на специфіку її змісту та завдань, до проведення педагогічної просвіти батьків залучався психолог.

На початку роботи з батьками вихованців центрів розвитку здійснювалося вивчення сімей вихованців. Такий підхід допомагав скласти цілісне уявлення про виховні можливості родини, засоби впливу на дитину, що найчастіше застосовуються батьками. Проводилися бесіди, зокрема, обговорювалися питання: роль сім'ї у формуванні креативності дітей, завдання батьківського виховання, техніки позитивного спілкування батьків з дитиною тощо. Проведення ігор («Чи добре ми знаємо свою дитину», «Поради поштою»), тренінгів («Як розуміти свою дитину», «Як казки впливають на життя дитини») сприяло активізації роботи, зацікавленості батьків. Також батьків ознайомлювали із змістом програми з виховання креативності у дітей старшого дошкільного віку, за якою займалися вихованці в експериментальній групі, залучали їх до закріплення матеріалу вдома з дітьми. Наприклад: вдома з дитиною скласти казку «Хто такі ноти і де вони живуть»; для розвитку уяви, творчих здібностей дитини скласти казку, яку розпочати словами: «У нашому будинку, на нашій вулиці...» тощо.

Характеристику рівнів сформованості креативності старших дошкільників в центрах розвитку дитини до і після формувального етапу експерименту представлено у таблиці.

Таблиця

Характеристика рівнів сформованості креативності старших дошкільників в центрах розвитку дитини до і після формувального етапу експерименту

Рівні сформованості креативності	Кількість дітей у %				Різниця між показниками до і після експерименту у % (динаміка)	
	до експерименту		після експерименту			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
низький	32,5 %	31,4 %	15,6 %	28,7 %	-16,9 %	-2,7 %
середній	38,3 %	40,2 %	42,2 %	39,4 %	+3,9 %	-0,8 %
високий	29,2 %	28,4 %	42,2 %	31,9 %	+13,0 %	+3,5 %

Аналіз даних показав, що загальні результати формувального етапу педагогічного експерименту підтверджують ефективність теоретично обґрунтованих, розроблених педагогічних умов формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини та відповідного змістово-методичного забезпечення. Так, в експериментальній групі динаміка рівнів сформованості креативності дітей змінилася в позитивний бік на кінець формувального етапу експерименту: кількість дітей з високим рівнем сформованості креативності зросла на 13,0 %; із середнім збільшилася на 3,9 %; з низьким – зменшилася на 16,9 %. Зокрема, у дітей експериментальної групи збільшився обсяг уваги та пам'яті; вони частіше самостійно використовували уяву для вирішення завдань і давали

нестандартні відповіді на запитання, швидко розв'язували проблемні ситуації, виявляли перетворювальну активність.

Відтак, можемо констатувати, що порівняльний аналіз здобутих результатів засвідчив ефективність розроблених педагогічних умов та змістово-методичного забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування і запропоновано новий підхід до розв'язання проблеми формування креативності дітей старшого дошкільного віку у центрах розвитку дитини. Результати теоретичного й експериментального дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань, що уможливило такі *висновки*:

1. На основі аналізу філософських, психолого-педагогічних джерел з проблеми формування креативності дітей дошкільного віку з'ясовано стан досліджуваної проблеми, актуалізовано поняття, які становлять поняттєво-категоріальний апарат дослідження; уточнено сутність поняття «креативність дітей старшого дошкільного віку», яке визначається як особлива здатність особистості породжувати незвичайні ідеї, відхилятися у мисленні від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації, що обумовлює прагнення розмірковувати, вербально комбінувати, висловлювати варіанти вирішення проблеми; виявлення перетворювальної активності дитини.

Встановлено, що старший дошкільний вік є одним із найбільш сприятливих для формування досліджуваної якості особистості. Серед особливостей прояву креативності дітей старшого дошкільного віку визначено такі: відмова від шаблону, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація, працездатність. З огляду на креативність як особистісну категорію, актуалізовано, що вона виникає і вдосконалюється через активну взаємодію дитини з навколишнім середовищем.

Розкрито потенціал центрів розвитку дитини у формуванні креативності старших дошкільників. Визначено основні функції таких центрів: освітня, розвивальна, соціальна, оздоровча, просвітницька. Серед особливих умов для розвитку креативності дошкільників у центрах розвитку дитини виокремлено наступні: індивідуалізованість і варіативність програм; доцільна предметно-інформаційна насиченість середовища; емоційно-позитивний психологічний клімат; відповідність психофізіологічним особливостям старшого дошкільного віку. Узагальнено, що навчання та виховання дошкільників в центрах розвитку дитини є однією з умов успішного становлення особистості; такі центри є сприятливим розвивальним середовищем для формування креативності дітей старшого дошкільного віку.

2. За результатами аналізу науково-педагогічних досліджень, на основі розуміння сутності поняття «креативність дітей старшого дошкільного віку» уточнено змістову структуру означеного феномену, яка представлена взаємопов'язаними та взаємозумовленими компонентами: когнітивним, що полягає

в розумінні старшими дошкільниками загальноприйнятих способів вирішення проблеми; емоційно-ціннісним, що охоплює інтерес і зацікавленість до розв'язування проблемних ситуацій; практично-діяльним, котрий проявляється у здатності відійти від зразку, шаблону при вирішенні проблемних ситуацій.

Відповідно до змістової структури визначено критерії сформованості креативності старших дошкільників та їх показники: *продукування гіпотез та ідей з метою вирішення поставлених завдань* (показники: розуміння сутності проблеми; кмітливість та швидкість знаходження нових способів та варіантів її вирішення; знання загальноприйнятих способів вирішення завдань; здатність до аналізу та синтезу); *бажання і натхнення у вирішенні поставлених завдань* (показники: прагнення проявляти креативність; інтерес до невідомого; зацікавленість у вирішенні проблемних питань; потреба у відстоюванні своєї думки); *застосування різноманітних стратегій при вирішенні проблем* (показники: вміння вибудовувати алгоритм вирішення питання; вміння пропонувати різноманітні ідеї в нерегламентованій ситуації; здатність вербально комбінувати, висловлювати варіанти вирішення проблеми; вміння відстоювати свою думку та приймати думку іншого; вміння удосконалювати, створювати нові форми, об'єкти на основі вже відомих).

Виокремлено та схарактеризовано три рівні сформованості креативності у дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив переважно низький рівень сформованості креативності старших дошкільників – 41,7 %, 35,5 % – середній рівень та 22,8 % – високий. Таке співвідношення рівнів сформованості креативності старших дошкільників зумовлено недосконалістю відповідного змістово-методичного забезпечення, низьким рівнем компетентності педагогів та батьків вихованців з проблеми формування креативності у старших дошкільників; недостатнім використанням потенціалу центрів розвитку дитини.

3. Теоретично обґрунтовано і розроблено педагогічні умови формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини (створення розвивального середовища, сприятливого для формування креативності; спрямування змісту практичної діяльності вихованців на розвиток їх креативності (впровадження в освітній процес завдань творчого характеру); підвищення компетентності педагогів центрів розвитку дитини та батьків вихованців з проблеми формування креативності у старших дошкільників).

Розроблено змістово-методичне забезпечення формування креативності у дітей старшого дошкільного віку, що становить собою Програму формування креативності для дітей старшого дошкільного віку і методичні рекомендації для педагогів і батьків дітей, викладених у методичних посібниках «Формування креативності у дітей старшого дошкільного віку», «Дорослий у вихованні креативної дитини: книга для батьків». Змістом програми передбачено розвивальні вправи, ігри, комплекс творчих завдань.

4. Здійснено експериментальну перевірку розроблених педагогічних умов та змістово-методичного забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини.

Узагальнення показників сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку ЕГ після завершення формувального етапу експерименту засвідчує позитивну динаміку: кількість дітей ЕГ з високим рівнем сформованості креативності зростає на 13,0 %; із середнім – збільшилася на 3,9 %; низьким – зменшилася на 16,9 %.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп до початку експерименту та після його завершення за визначеними критеріями засвідчив ефективність розроблених педагогічних умов та змістово-методичного забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини. Зокрема, у дітей експериментальної групи підвищився рівень розуміння загальноприйнятих способів вирішення проблеми; зростає зацікавленість до розв'язування проблемних ситуацій; виявилися здатності відійти від зразку, шаблону при вирішенні проблем, підвищився рівень перетворювальної активності.

Проведене дослідження підтвердило ефективність розроблених педагогічних умов та змістово-методичного забезпечення формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини. Проте формування креативності є складною проблемою, тому представлене дослідження не забезпечує вичерпного її розв'язання. Подальшого вивчення потребують питання визначення ефективних форм і методів формування креативності дітей старшого дошкільного віку та інших вікових груп.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Антонішина, В. Л. (2010а). Форми і методи взаємодії позашкільного закладу і сім'ї у підготовці батьків до виховної діяльності. *Наукові праці: серія «Педагогіка»*, 123, 55-58.
2. Антонішина, В. Л. (2010b). Визначення сутності поняття креативності в психолого-педагогічній науці. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 14 (Кн. 2), 11-18.
3. Антонішина, В. Л. (2011а). Структурний аналіз поняття “креативність” у психолого-педагогічних дослідженнях. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 15 (Кн. 1), 97-106.
4. Антонішина, В. Л. (2011b). Структурний аналіз креативності дітей старшого дошкільного віку. *Наукові праці: серія «Педагогіка»*, 161, 76-79.
5. Антонішина, В. Л. (2011c). Виховання як складова частина освітньо-виховного процесу у дошкільному освітньому закладі. *Нова педагогічна думка*, 3, 3-5.
6. Антонішина, В. Л. (2012). Дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку. *Наукові праці: серія «Педагогіка»*, 176, 11-15.
7. Антонішина, В. Л. (2013). Зміст та методи розвитку креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 17 (Кн. 1), 53-61.

8. Антонішина, В. Л. (2014а). Формування креативності дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Мистецтво та освіта*, 4 (74), 27-38.

9. Антонішина, В. Л. (2014b). Основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (36), 336-344.

10. Антонішина, В. Л. (2016). Підготовка батьків вихованців дошкільних навчальних закладів до виховної діяльності. *Наукові праці: серія «Педагогіка»*, 257 (Т. 269), 115-118.

Статті у зарубіжних наукових виданнях

11. Антонішина, В. Л. (2014). Педагогические условия формирования креативности у старших дошкольников в центрах развития ребенка. *Доклады Казахской академии образования*, 1-2, 130-138.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

12. Антонішина, В. Л. (2012). Діагностика рівня сформованості креативності старших дошкільників. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2012: стратегії України в геополітичному просторі» (Т. 4)*, Севастополь, 6-10 червня 2012. (с. 67-69).

13. Антонішина, В. Л. (2013). Створення розвивального середовища для формування креативності у дітей старшого дошкільного віку в центрах розвитку дитини. *Матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України «Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал» (Вип. 3)*, Київ, 11-12 квітня 2013 (368-370). Івано-Франківськ: НАІР.

14. Антонішина, В. Л. (2014). Методика дослідження креативності старших дошкільників. *Матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України «Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал» (Вип. 4)*, Київ, 10 квітня 2014. (39-42). Івано-Франківськ: НАІР.

15. Дихта-Кірфф, В. Л. (2018). Виховання у старших дошкільників креативності в центрах розвитку дитини. *Матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України «Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал» (Вип. 6)*, Київ, 18 квітня 2018. (96-101). Івано-Франківськ: НАІР.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

16. Антонішина, В. Л. (2010). Взаємодія позашкільного закладу та сім'ї як нагальна потреба сьогодення. *Славянская педагогическая культура*, 9, 188-190.

17. Дихта-Кірфф, В. Л. (2018). *Дорослий у вихованні креативної дитини: книга для батьків*. Київ: Майстер книг.

18. Дихта-Кірфф, В. Л. (2018). *Формування креативності у дітей старшого дошкільного віку*. Київ: Майстер книг.

АНОТАЦІЇ

Дихта-Кірфф В. Л. Формування у старших дошкільників креативності в центрах розвитку дитини. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. – Київ, 2018.

Дисертацію присвячено актуальній темі формування у старших дошкільників креативності в центрах розвитку дитини.

Шляхом аналізу психолого-педагогічних джерел уточнено сутність поняття «креативність дітей старшого дошкільного віку» як особливу здатність особистості породжувати незвичайні ідеї, відхилятися у мисленні від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації, що обумовлює прагнення розмірковувати, вербально комбінувати, висловлювати варіанти вирішення проблеми; виявлення перетворювальної активності дитини.

Уточнено структуру (когнітивний, емоційно-ціннісний, практично-діяльнісний компоненти), критерії (продукування гіпотез та ідей з метою вирішення поставлених завдань, бажання і натхнення у вирішенні поставлених завдань, застосування різноманітних стратегій при вирішенні проблем) з відповідними показниками та рівні сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку (високий, середній, низький).

У роботі розкрито потенціал центрів розвитку дитини, вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено педагогічні умови формування креативності старших дошкільників у центрах розвитку дитини (створення розвивального середовища, сприятливого для формування креативності; спрямування змісту практичної діяльності вихованців на розвиток їх креативності (впровадження в освітній процес завдань творчого характеру); підвищення компетентності педагогів центрів розвитку дитини та батьків вихованців з проблеми формування креативності у старших дошкільників) і відповідне змістово-методичне забезпечення.

Ключові слова: креативність, діти старшого дошкільного віку, творча діяльність, творчі здібності, центри розвитку дитини, педагогічні умови.

Дыхта-Кирфф В. Л. Формирование у старших дошкольников креативности в центрах развития ребенка. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины. – Киев, 2018.

Диссертация посвящена актуальной теме формирования у старших дошкольников креативности в центрах развития ребенка.

Путем анализа психолого-педагогических источников уточнена сущность понятия «креативность детей старшего дошкольного возраста» как особая способность личности порождать необычные идеи, отклоняться в мышлении от традиционных схем, быстро решать проблемные ситуации, которая обуславливает

стремление рассуждать, вербально комбинировать, выражать варианты решения проблемы; выявление преобразовательной активности ребенка.

Уточнена структура (когнитивный, эмоционально-ценностный, практически-деятельностный компоненты), критерии (выработка гипотез и идей с целью решения поставленных задач, желание и вдохновение в решении поставленных задач, применение различных стратегий при решении проблем) с соответствующими показателями и уровни сформированности креативности детей старшего дошкольного возраста (высокий, средний, низкий).

В работе раскрыт потенциал центров развития ребенка, впервые теоретически обоснованы, разработаны и экспериментально проверены педагогические условия формирования креативности старших дошкольников в центрах развития ребенка (создание развивающей среды, благоприятной для формирования креативности; направления содержания практической деятельности воспитанников на развитие их креативности (внедрение в образовательный процесс задач творческого характера), повышение компетентности педагогов центров развития ребенка и родителей воспитанников по проблеме формирования креативности у старших дошкольников) и соответствующее содержательно-методическое обеспечение.

Ключевые слова: креативность, дети старшего дошкольного возраста, творческая деятельность, творческие способности, центры развития ребенка, педагогические условия.

Dykhta-Kirff V. L. Formation in senior preschoolers of creativity in child development centers. – Qualifying Research Paper as Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of educational sciences in specialty 13.00.08 – pre-school education. – Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the urgent theme of formation in senior preschoolers of creativity in child development centers.

The author describes the theoretical foundations of formation of creativity in senior preschool children. By analyzing the psychological and pedagogical literature, the essence of the concept ‘creativity of children of the senior preschool age’ is defined as a person’s specific ability to generate unusual ideas, to deviate from conventional schemes, to quickly solve problem situations, which motivates the wish of thinking, verbal combination, expressing variants of problem solutions; manifestation of a child’s transforming activity.

The analysis of the specificity of the age group of senior preschool children has been carried out. Senior preschool age is established to be one of the most favorable for the formation of the investigated personal quality. Senior preschool age plays a special role in the mental development of the child: in this period of life, new mental mechanisms of activity and behavior begin to be formed. The possibilities of mental activity are growing. The child is well oriented in the environment. He highlights the objects of living and inanimate nature, the objective and social world. It becomes accessible to him to be aware of a number of visibly expressed connections: temporal, spatial, functional, causal. Among the features of creative children, the most prominent are components such as: rejection of the template, originality, initiative, persistence, high self-organization,

working capacity. In ontogeny, creativity develops from elementary to the most complex forms of qualitative personality formation.

It has been established that children's developmental centers are a favorable developmental environment for the formation of creativity in children of the senior preschool age. The education and training of a child in development centers is one of the prerequisites for the successful development of a preschooler's personality; secures favorable influence on raising the level of creativity of children of the senior preschool age.

An analysis of the practice of educational activity in the centers for the development of the child made it possible to identify contradictions between the teachers' conviction in the need to develop the creative potential of the preschoolers' personality and the lack of the teachers' ability to do this. Unsatisfactory work on developing creativity of preschool children can be attributed to teachers' insufficient competence, their inadequate level of development of creative potential, absence of appropriate scientific and methodological support.

The reasonably informative structure of creativity has been identified, which is represented by interrelated and mutually agreed components: cognitive, which is understood by senior preschool children as commonly accepted ways of solving the problem; emotional value, which encompasses interest in solving problem situations; practically active, which manifests itself in the ability to move away from the sample, the template. The criterion of the cognitive component is defined by the development of hypotheses and ideas for the purpose of solving the tasks. Indicators: understanding the essence of the problem, the wit and the speed of finding new ways to solve the problem, knowing the common ways of solving problems, the ability to analyze and synthesize. The criterion of the emotional-value component is the desire and inspiration in solving the tasks. Indicators: the desire to show creativity, interest in the unknown, interest in solving emerging problems, the need to defend their views. The criterion of a practical activity component is the application of various strategies in solving problems. Indicators: the ability to build an algorithm for solving a problem, the ability to offer diverse ideas in an unregulated situation, the ability to defend their opinions and accept the opinion of another, the ability to improve, create new forms, objects based on the known. According to the developed structure, three levels of formation of creativity in children of the senior preschool age are distinguished and characterized: high, medium, low.

The state of formation of creativity in the elder preschool children in the centers of development of the child is investigated. The results obtained at the ascertaining stage of the pedagogical experiment showed the need to increase attention to issues of formation of creativity in older preschool children and to determine the pedagogical conditions for this process. There is a need to educate pedagogical teams of child development centers; intensifying the cooperation of teachers with parents on the formation of creativity in senior preschool children; raising the scientific level of methodological support of the pedagogical process in the specified context.

The educational opportunities of child development centers are disclosed. For the first time, the theoretical substantiation, development and experimental verification of the content-methodological support and pedagogical conditions for the formation of the creativity of senior preschool children (development of a developing environment

favorable for the formation of creativity, the orienting of the content of practical activities of pupils for the development of their creativity (implementation in educational process of creative tasks), raising the competence of teachers and parents.

The effectiveness of the proposed pedagogical conditions, content-methodological support is confirmed experimentally: the comparison of the data of the ascertaining and forming stages of the pedagogical experiment testifies the positive dynamics in the levels of creativity formation in the senior preschool children in the centers of the child's development.

Key words: creativity, children of senior preschool age, creative activity, creative abilities, child development centers, pedagogical conditions.

Підписано до друку 21.11.2018 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 90.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua